

ESTIMULANT LA CREATIVITAT MUSICAL DE PETITS I GRANS*

Iria Hierro Pino

El projecte "Estimulant la creativitat musical de petits i grans" es desenvolupa entre el Centre de dia Sant Martí de Sant Celoni i diverses escoles de la mateixa població. Per una banda, el Centre de dia Sant Martí és una institució relativament jove a Sant Celoni, la seva funció és atendre aquelles persones que pateixen Alzheimer i que necessiten una atenció especialitzada. Per altra banda, les escoles que participen són escoles de Primària i Secundària: Escola Cor de Maria, La Salle i l'Avet Roig. El projecte es basa en una proposta educativa anomenada aprenentatge servei (APS), que combina processos d'aprenentatge i servei a la comunitat en un sol projecte.¹

Aquest projecte va néixer l'any 2008, arran de la participació del Centre de dia en un seminari sobre aprenentatge servei. Els responsables del centre van idear un projecte on els avis i àvies del centre interaccionessin amb els nens i nenes d'entre 8 i 10 anys de diferents escoles, potenciant l'adquisició de continguts i el desenvolupament personal d'uns i altres. A poc a poc, es va anar definint el projecte i es va concretar finalment en una proposta per estimular la creativitat musical, basada en diferents sessions destinades a treballar continguts musicals i de reminiscència a través de la música.

Per desenvolupar el projecte, els responsables del centre de dia es van posar en contacte amb les diferents escoles, aquest contacte va ser directe, a través de reunions amb el claustre de les escoles i amb els responsables de l'àrea de música dels centres. Es presentava el projecte i les escoles decidien si volien participar o no, després un cop acceptada la participació es concretaven les agendes, els dies en què es realitzarien les sessions i la cançó que es treballaria.

Quant als objectius, el primer és crear i confeccionar un instrument de música per fer una actuació. Però aquest projecte també té altres objectius específics, que es poden dividir en objectius de desenvolupament personal i objectius d'integració social. Els primers fan referència bàsicament a potenciar l'autoestima i el sentiment d'utilitat en avis i joves, afavorint les habilitats socials i les relacions interpersonals entre els dos grups i aconseguint així una millor autorealització personal. Quant als objectius d'integració, es vol facilitar la vinculació entre avis i joves, el contacte social i la relació intergeneracional tot es-

* Aquest article forma part d'un projecte de recerca més ampli –"Aprenentatge Servei: una proposta d'educació en valors"– que s'ha realitzat al GREM (Grup de Recerca en Educació Moral) de la Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona sota la direcció de Josep Ma Puig Rovira i Xus Martín García. Ha rebut diversos ajuts ARIE concedits per l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca (AGAUR) de la Generalitat de Catalunya. Iria Hierro Pino és alumna de Psicopedagogia de la Universitat de Barcelona i participa com a investigadora al GREM.

¹ Voldríem agrair al Centre de dia Sant Martí la seva participació en l'estudi, la col·laboració, l'ajuda i la predisposició que van mostrar durant tot el procés. En especial, als responsables del projecte: Assumpció Mora, Gemma Garcia i Jordi Borrás, i als participants del projecte: Roser Clapes, Monica Gonzales i Silvia Montal. Per altra banda, voldríem donar les gràcies a l'Escola l'Avet Roig i als alumnes de cinquè per deixar-nos participar en el seu projecte. I finalment, agrair a tots els avis i àvies que ens hagin permès ser partícips de la seva experiència.

timulant la reminiscència biogràfica, social i cultural. Es vol també aplicar a l'escola i al nucli familiar els valors treballats.

Per fer el seguiment i l'estudi d'aquest projecte s'ha utilitzat una metodologia d'investigació etnogràfica. L'etnografia es basa en l'estudi directe de persones o grups durant un període de temps determinat, utilitzant diferents mètodes com l'observació i entrevista. El seu objectiu és conèixer el comportament d'aquestes persones o grups, així com les seves creences, valors i perspectives. Per dur a terme aquest estudi es van aplicar diferents mètodes: entrevistes als implicats (treballadores del centre de dia, responsables del projecte...), observació de totes les sessions del projecte i presa de notes de camp que van servir per redactar un diari i, finalment, documentació amb vídeo i fotografia de l'experiència.

Característiques del projecte

En aquest apartat es pretén fer una síntesi de les activitats que s'han desenvolupat en el projecte. Cal recordar que el projecte es va dur a terme amb diferents escoles del poble però que l'organització i estructuració de les sessions és la mateixa per a totes elles.² A continuació es presenta un quadre resum de les sessions:

SESSIÓ	DESENVOLUPAMENT	LLOC DE DESENVOLUPAMENT
Xerrada informativa	Xerrada informativa per part dels responsables del projecte sobre la demència, l'Alzheimer, i la vida al centre de dia	Escoles implicades
Assajar una cançó	Treball de la cançó El meu avi va anar a Cuba amb avis i nens. Es canta i els avis expliquen el seu significat, el que la cançó explica	Centre de dia Sant Martí
Fer un instrument musical	Realització de l'objecte musical, en aquest cas unes maraques	Centre de dia Sant Martí
Cantada de la cançó amb instruments	Cantada de la cançó conjuntament entre els avis i els nens, amb l'instrument. Comitè del projecte	Centre de dia Sant Martí

Xerrada informativa

La primera sessió del Projecte Musical es desenvolupa a les escoles implicades. Les responsables del projecte del centre de dia acudeixen a les escoles per realitzar una xerrada informativa als nois i noies, es desenvolupa a través d'una presentació amb Power Point que les responsables han preparat. A través d'aquesta xerrada s'informa els nois i noies i se'ls prepara per a la seva visita al centre de dia. La sessió s'organitza de manera simple, les responsables van explicant des de les malalties i demències més habituals fins a la rutina del centre de dia. Els nois i noies poden intervenir i fer preguntes, encara que al final de la presentació també es fa un ronda de preguntes i respostes.

Aquesta sessió informativa té diferents finalitats que a continuació detallarem. En primer lloc, permet als nois i noies fer una aproximació a la malaltia de l'Alzheimer i la demència; els convida a conèixer quines són les característiques principals d'aquesta malaltia, quins són els seus símptomes, com afecta les persones que la pateixen i també les famí-

² El seguiment del projecte es va fer durant la participació del curs de cinquè de Primària de l'Escola l'Avet Roig.

lies que els acompanyen. Per exemple, arrel d'aquesta sessió els nens aprenen que, en general, els avis amb Alzheimer recorden més les vivències del passat que les del present. Per tant, podríem dir que facilita l'empatia i la comprensió davant dels afectats per aquesta malaltia. En segon lloc, les responsables expliquen el dia a dia del centre, comenten les rutines dels avis i les activitats que s'hi fan, d'aquesta manera els nens poden conèixer de més a prop el centre de dia i fer-se una idea del que es fa allà. Les responsables fan paral·lelismes entre el centre de dia i l'escola, com per exemple els horaris o les activitats, fet que permet que els nens s'identifiquin amb els avis i es familiaritzin amb les seves rutines. En tercer lloc, les responsables donen consells als nois a l'hora de tractar amb els avis, sobre coses que poden passar i sobre com reaccionar-hi. Per exemple, els avis repeteixen moltes vegades les mateixes coses, de manera que els nens han de tenir-ho en compte i no perdre la paciència. En quart lloc, aquesta sessió serveix per resoldre dubtes que els nois i noies poden tenir, és a dir, que poden formular totes les preguntes, qüestions i inquietuds que tenen, tant sobre les rutines, com de la malaltia de l'Alzheimer, com del tracte que han de donar als avis. En resum, aquesta sessió informativa és molt important a l'hora de dur a terme el projecte, ja que a través d'ella els nois i noies s'aproximen al centre de dia, als avis amb qui compartiran moltes estones i a la seva situació, això fa que els nens acudeixin a la trobada amb els avis amb uns coneixements que seran beneficiosos per al desenvolupament del projecte.

Assajar una cançó

La segona sessió se centra a treballar amb els avis i els nens la cançó escollida. Cada escola treballa una cançó diferent, per exemple en el cas de l'Escola l'Avet Roig es va treballar El meu avi va anar a Cuba. La sessió es desenvolupa al centre de dia i constitueix el primer contacte directe entre avis i nens. La sessió la condueixen les treballadores del centre de dia i la professora de música, és una tasca compartida. Quan els nens arriben al centre, els avis ja estan asseguts formant una filera, davant hi ha l'espai on s'asseuran els nens. Després d'aquesta organització inicial, les responsables del centre expliquen per sobre com es desenvoluparà la sessió. Primer, avis i nens cantaran una estrofa de la cançó, després un nen llegirà l'estrofa i els avis explicaran el seu significat, el que s'anomena la reminiscència de la cançó. Finalment, es faran els grups de treball per realitzar l'objecte musical durant la següent sessió.

Tot seguit, explicarem més detalladament el desenvolupament de la sessió. En primer lloc, nens i avis canten una estrofa, durant aquest temps la professora de música dels nens dirigeix tot el grup, indica si han d'anar més lentament, o si han de cantar més fort o més fluix, etc. En segon lloc, un nen o una nena llegeix l'estrofa que s'ha cantat i a continuació els avis expliquen el significat de la lletra de la cançó, la seva reminiscència: expliquen què vol dir la cançó, a quins fets fa referència, quina situació hi havia a l'època de la cançó, expliquen també situacions semblants que ells han viscut, etc. Durant aquesta explicació, les responsables del centre de dia ajuden els avis amb explicacions, realitzen preguntes als nens i també als avis. Els nens també fan preguntes sobre paraules que no han entès o explicacions que no els han quedat clares. Aquesta part ocupa gairebé la totalitat del temps de la sessió.

Aquesta metodologia es va seguint durant tota la sessió, es comenten les diferents estrofes i la seva reminiscència. Durant el desenvolupament d'aquesta part de la sessió hi ha moments divertits, on els avis i els nens comparteixen bromes i comentaris, es feliciten mútuament pel que saben o per com canten. Tant els nens com els avis aprenen coses els uns dels altres: els nens aprenen el que els avis expliquen, però a més aprenen que els avis són una font d'experiències i de coneixements importants. Els avis, per la seva banda, aprenen també de les coses que els nens expliquen, però a més, mentre expliquen se senten útils, senten que valen, que són importants i que els seus coneixements i les seves experiències resulten rellevants per als nois. Per finalitzar aquesta part de la sessió, nens i avis canten tots plegats la cançó sencera.

Finalment, abans d'acabar la sessió es formen els grups de treball per fer l'objecte musical durant la següent sessió. Cada grup estarà format per un avi o àvia i dos nens o nenes. Les responsables del centre són les encarregades de fer les parelles. Aquí es produ-

eix el primer contacte pròxim entre nens i avis. Aquests moments inicials estan plens de vergonya, tant per part dels nens com per part dels avis, no saben què dir-se i guarden certa distància. Però, a poc a poc, la vergonya es va perdent i s'inicien les primeres converses, comenten com es diuen, els anys que tenen, la cançó que acaben de cantar, quin objecte musical realitzaran, etc. En no més de cinc minuts, avis i nens han perdut la vergonya i estan parlant animadament.

Fer un instrument musical

La tercera sessió consisteix en la creació d'un instrument musical per part d'avis i nens. La sessió es desenvolupa al centre de dia, està organitzada per les treballadores del centre, encara que la professora participa i ajuda durant tota la sessió. L'instrument que es va construir va ser una maraca, i el material el proporcionava el centre de dia.

La sala del centre de dia ja està preparada per a l'activitat, les taules estan distribuïdes i a cada taula hi ha dos avis. Quan els nens arriben, es col·loquen (dos nens per cada avi) amb els "seus" avis, recordem que els grups de treball es van fer a la sessió anterior. A continuació les treballadores del centre reparteixen el material (dos envasos d'Actimel, arròs, un globus, etc.) i quan tots els grups tenen el material, comencen a construir l'instrument, una de les treballadores del centre de dia va indicant els passos que han de realitzar.

Durant la construcció de l'instrument s'observen molts aspectes rellevants per al projecte. Mentre fan l'instrument, avis i nens estan treballant conjuntament en tot moment, cada pas que indica la treballadora el realitzen conjuntament, cooperativament. S'ajuden mútuament en aquells passos que costen més i es distribueixen la feina. En tot el procés les treballadores i la professora dels nois fan de guia i ajuden els grups en els passos que costen més. Durant el procés es produeix un apropament progressiu entre avis i nens, a l'inici de la sessió tant avis com nens es mostraven bastant tímids, però a mesura que anava avançant el matí, han començat a xerrar animadament, a compartir anècdotes, a riure quan els passos no sortien, etc. Tant avis com nens es recolzen positivament i sovint se sent dir: " Que bé que ho estàs fent!", "Esteu fets uns artistes".

Quan ja han acabat de fer l'instrument, els avis i els nens han de rentar-se les mans, han d'anar al lavabo que està retirat de la sala. En aquests moments podem veure com els avis, que tenen una mobilitat reduïda, són ajudats pels nens a aixecar-se, en alguns casos a agafar el bastó. Tots els nens ajuden els seus avis i els acompanyen a rentar-se les mans. Aquest és un fet significatiu, ja que cap de les treballadores ni la professora ha indicat als nens que ho facin, sinó que ho han fet els nois i noies per iniciativa pròpia. El següent pas és recollir tota la sala, endreçar i guardar el material i rentar les taules. Tots els nens i tots els avis col·laboren en les tasques de recollida i neteja, també ajuden les treballadores i la professora. Finalment, després de tenir la sala recollida, arriba el moment del comiat. Avis i nens es fan abraçades i petons, s'acomiadren fins a la pròxima sessió i es feliciten per la feina feta. No hi ha gaire temps per al comiat, però als nens els costa molt marxar i deixar els avis.

Cantada de la cançó amb instruments

La darrera sessió del projecte es realitza al centre de dia, però no està dirigida per les treballadores del centre sinó que és la professora dels nens qui guia l'activitat. La sala del centre de dia està preparada, tots els avis estan asseguts en cadires i col·locats en rotllana, quan els nens arriben es col·loquen amb el seu avi, es fan un petó i una abraçada.

La sessió consisteix bàsicament a cantar la cançó El meu avi va anar a Cuba, però la professora va fer cada intent de manera diferent. La primera vegada tots els avis i els nens canten la cançó, sense tocar les maraques. La segona vegada, els nens agafen les maraques i la professora els ensenya un ritme, durant tota la cançó els avis canten i els nens toquen el ritme. La tercera vegada, la professora indica als nens que han d'ensenyar aquest ritme als avis, durant aquest pas es produeixen moments destacables, els nens

estan ensenyant una cosa als avis, però com que no els surt gaire bé, tant nens com avis riuen plegats. Els nens no es desanimen i feliciten els avis amb frases com: "Perfecte!", "Et surt molt bé". Finalment, els avis toquen les maraques i els nens canten, i tots plegats riuen per com ha sortit la cançó, en aquests moments avis i nens comparteixen moments agradables, riuen i es diverteixen. Finalment, la quarta i última vegada que fan la cançó avis i nens canten i els avis fan sonar les maraques, aquesta vegada els nens van ajudant els avis constantment marcant el ritme amb les mans. Aquesta vegada la cançó surt molt bé i en acabar tots aplaudeixen, els avis espontàniament aixequen les seves maraques i les fan sonar cada cop més ràpid. Durant tota la sessió la professora dirigeix l'activitat i amb aquestes variacions en la manera de cantar i de tocar la sessió es fa més amena i més divertida.

Per anar acabant, les treballadores del centre reparteixen unes enquestes d'opinió als nens, aquests les han d'omplir amb la valoració que fan del projecte, de les sessions. L'enquesta es passa durant l'última sessió del projecte i es passa a totes les escoles que han participat. Hi ha una enquesta per als nens i una altra per als avis, aquesta última més senzilla. Les treballadores expliquen molt bé als nens l'objectiu de l'enquesta, que no és avaluar el que els nens han après, sinó saber quins aspectes s'han de millorar de cara a l'any vinent.

Quan ja han acabat d'omplir les enquestes, alguns nens de la classe donen al seu avi o àvia regals que els han portat: targetes, dibuixos, àlbums de dibuixos o dedicatòries. Tots els avis es posen molt contents i agraeixen els regals amb petons i abraçades. Mentrestant, els nens que no han portat regals xerren animadament amb els seus avis, sobre com ha anat la cantada, sobre com ha anat el projecte, si s'ho han passat bé.

Finalment arriba el moment del comiat, tots els nens fan dos petons a tots els avis, en especial al seu avi, amb qui han treballat durant tot el projecte. A més es fan abraçades i s'acomiaten sempre amb un "Fins aviat" o "Ja ens veurem aviat". Tots els avis i els nens estan molt emocionats, algun avi sembla a punt de plorar. És un moment trist, però a la vegada alegre per la feina que han fet i tots els moments que han compartit. Per acabar, els avis omplen les enquestes més tranquil·lament. Aquestes enquestes, com s'ha dit abans, són més senzilles que les dels nens.

Anàlisi de l'experiència

El projecte "Estimulant la creativitat musical de petits i grans" és una proposta d'aprenentatge servei, com ja s'ha comentat anteriorment. Aquesta proposta educativa combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un sol projecte, on els participants fan uns aprenentatges treballant sobre necessitats reals del seu entorn, amb el fi de millorar-lo. L'APS, per tant, es caracteritza per ser una activitat d'ensenyament-aprenentatge integrada pel servei a la comunitat i l'adquisició de coneixements, habilitats i valors.

Aquest projecte, doncs, s'emmarca dintre de l'APS ja que es basa en l'adquisició de coneixements musicals i de reminiscència històrica, d'unes habilitats i d'uns valors mentre s'ofereix un servei a la comunitat, en concret a la gent gran, amb l'objectiu de millorar l'entorn d'aquestes persones. A continuació analitzarem amb més detall tots els elements que conformen aquest projecte d'aprenentatge servei.

Els projectes d'APS tenen com a eixos centrals l'aprenentatge i el servei. Per una banda, dins del projecte els nens adquireixen coneixements musicals (to, ritme de la cançó, etc.) i de reminiscència: coneixen el moment històric de la cançó i la situació que es vivia en aquella època. També es treballen valors com la cooperació, la solidaritat i es desenvolupen habilitats i competències. Per altra banda, els nois i noies ofereixen un servei a la comunitat, en aquest cas acompanyen els avis, fan que aquests se sentin útils, els ajuden a treballar la memòria, la psicomotricitat fina i a més fan que s'ho passin bé.

Aquests projectes d'APS són projectes educatius que tenen una utilitat social; és a dir, neixen d'una necessitat de l'entorn més proper, de la comunitat, i tenen com a últim ob-

jectiu millorar-lo. El projecte neix de diferents necessitats dels avis i àvies del centre de dia: necessiten companyia, necessiten sentir-se útils i importants, sentir que allò que saben resulta rellevant per a algú, a més necessiten treballar la memòria i la psicomotricitat. A través d'aquest projecte, els avis han cobert aquestes necessitats: han sentit que allò que saben és rellevant per a algú i això els fa sentir útils, a més han pogut treballar la memòria i la psicomotricitat de manera diferent, tot plegat acompanyats per nois i noies que els valoren i estimen. Per la seva banda, els nens han après a valorar la figura dels avis, han vist tot el que poden ensenyar-los i han adquirit valors com la solidaritat, la cooperació i l'ajuda mútua.

El mètode pedagògic de l'aprenentatge servei es basa en la participació activa i en el treball en equip. Els protagonistes dels projectes, tant els emissors del servei com els receptors, esdevenen participants actius del projecte. Durant les sessions del projecte, els nois i noies i els avis i àvies són els protagonistes, participen activament en les activitats, esdevenen els agents actius de l'acció educativa. Però a més d'aquesta participació hi ha un altre element essencial en les activitats realitzades en aquest projecte: el treball en equip o la cooperació. S'utilitza la metodologia del treball en equip, les activitats es realitzen en petits grups d'avis i nens o en gran grup, cosa que requereix que les persones implicades treballin conjuntament i cooperin els uns amb els altres; és a dir, que es creï un marc de cooperació, col·laboració i ajuda mútua.

En aquest punt cal mencionar la vital importància de les persones que organitzen els projectes, en aquest cas concret dels professors implicats i de les treballadores del centre de dia, que a més de crear i organitzar el projecte, durant les sessions es dediquen a guiar les activitats i també els nens i avis. La seva feina és essencial, i sense el seu treball un projecte d'aquestes característiques no seria possible.

Un altre element essencial en els projectes d'aprenentatge servei és la reflexió. Permet a les persones implicades pensar sobre el projecte, sobre la tasca que estan realitzant, sobre el servei proporcionat, sobre les necessitats que té el seu entorn, etc. La reflexió és vital ja que permet conceptualitzar els sentiments, les emocions i els aspectes rellevants que les persones han experimentat durant el projecte. A més, la reflexió es pot realitzar sobre els aspectes que han funcionat del projecte i sobre els que necessiten una certa millora, per tant pot esdevenir una eina per optimitzar el projecte. En aquest projecte trobem diferents espais per a la reflexió, el més representatiu és una enquesta d'opinió que es passa a tots els nois i noies i avis i àvies participants.

Finalment, per dur a terme un projecte d'aprenentatge servei cal que les institucions implicades i els diferents responsables treballin en xarxa amb la finalitat de coordinar-se, d'organitzar el projecte i de portar-lo a terme. El treball en xarxa en el projecte que hem vist es va realitzar des de l'inici, quan els responsables del centre de dia es van posar en contacte amb les diferents escoles per explicar el projecte, però va continuar amb l'establiment de les dates del projecte, la realització de les sessions i l'avaluació final. Aquest és un aspecte essencial en el desenvolupament de qualsevol projecte d'aprenentatge servei, però sobretot en aquells en què hi ha moltes institucions implicades.

En definitiva, el projecte "Estimulant la creativitat musical de petits i grans" es presenta com un bon model de projecte d'aprenentatge servei, ja que conté tots els elements que conformen aquests tipus d'experiències. A més, creiem que és una bona proposta d'educació en valors, ja que els nens i nenes prenen consciència de les necessitats i carencies que presenta el seu entorn i, el més important, permet que hi actuïn amb l'objectiu de millorar-lo.